

Cumhuriyet'in ressamlarına geçikmiş bir teşekkür

Kültür ve sanat tarihimizin karanlıkta kalan bölümlerinden biri de 1938 ile 1943 yılları arasında düzenlenen yurt gezileri ve bu gezilerde yapılan resimlerin akıbetidir. 800'den fazla resmin çoğu bugün kayıp. Cumhuriyet'in bu en kapsamlı sanat programını ise uzmanlar dışında kimse hatırlamıyor. Hakkında bir araştırma ya da bir kitap yok... 'Yurt Gezileri' ve bulunabilen resimler, Milli Reasürans Sanat Galerisi'nde 4 Kasım ile 10 Aralık günleri arasında 'Cumhuriyet'in Romansı' adıyla belgelerle birlikte sergileniyor. Sanat tarihimizin bu büyük ayıbı için bir özür niteliği de taşıyor sergi...

Her şey güzel başlamıştı... 27 Temmuz 1938 tarihli gazeteler, birinci sayfalarında, bir gün önce toplanan 'CHP Genyönkurulu'ndan yapılan açıklamayı 'Sanat Hayatımız İçin Müsbet Kararlar' başlığıyla duyuruyordu. Tek Parti dönemi, CHP doğrudan devlet demektir. 'CHP Genyönkurulu', yani CHP Genel Yönetim Kurulu ülkenin en önemli yönetim organlarından biriydi. Habere göre, Parti "yurdun güzelliklerini yerinde tesbit ettirmek ve sanatkarlarımızın memleket mevzuları üzerinde çalışmalarını kolaylaştırmak maksadıyla yurt içinde bir sanat tetkik seyahati tertip" etmişti. Daha sonra 'Yurtiçi Ressamlar Gezisi', 'Memleket Gezileri', 'Memleket Resimleri Gezisi' gibi değişik adlar verilen, daha sonra 'Yurt Gezileri' adıyla anılacak olan proje kamuoyuna böyle duyurulmuştu. Gezilerle birlikte sanat hayatımızda yeni bir sanatçı tipi de doğuyordu: 'Seyyah Ressamlar'.

Basındaki genel kanağe göre, Yurt Gezileri "sanat ve fikir hareketlerini şuurlu bir kadirş-

naslıkla koruyan ve gelişmeleri ve meyve vermeleri için gereken tedbirleri almakta hiç bir güzel fırsatı kaybetmeyen" Parti'nin "sevinçle ve şükranla alkışlanması gereken bir hareketi"ydi. Bu sanatçılar için "yeni imkanlara davet"ti. Parti "sanatın bir milletin sosyal hayatında oynadığı rolün" farkındaydı.

Ressamlar, geziler sırasında yurdu ve halkı inceleyecekler, gerçeklerle ve hayatla yakın ve doğrudan temas edecekler, böylece daha güzel ve milli eserler yapacaklardı. Böylece halk da ressamı ve resim sanatını tanıyacak ve benimseyecekti. Bu hareket, daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan milli sanat hareketinin öncülüydü.

Yine basında yer alan haberlere göre, karar sanat çevrelerinde ve ressamlar arasında sevinç ve memnuniyet yaratmıştı.

Bu duygular Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından şöyle ifade ediliyordu: "Dünyanın en güzel memleketi olan İstanbul'da bulunmalarına rağmen, hepsi için için Anadolu peyzajlarına

Murat Ural

nasret çeken ressamların arasında bir havadisın ne büyük bir sevinç dalgası halinde dolaştığını tasavvur edemezsiniz... Birkaç ay yalnız meslek endişeleriyle başbaşa kalabilmek..."

İlk Yurt Gezisi 1 Eylül 1938 günü başlayacak ve bir ay sürecekti. Parti gidecek sanatçıların ve gidilecek illerin seçimini Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne bırakmıştı. DGSA hocaları arasından ve Akademi mezunu olup sergi açmış ressamlardan on sanatçı seçilecek ve on ayrı ile gideceklerdi. Parti, yol paralarını karşılayacak, ayrıca 'zaruri ihtiyaçları' için 300 lira verecekti. O yıllarda bir öğretmenin aylık maaşının yaklaşık 60-70 lira olduğu dikkate alınırca, bu miktar **Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun** söylediği gibi 'mühim bir şey' olmasa da geçim zorluğundan yakınan sanatçılar için önemli bir maddi destekti. Ancak bu belirleme, "sanatçıların gezilere içtenlikle ve istekle katıldıkları" yolundaki değerlendirmedeki gerçeklik payını ortadan kaldırmıyor.

Gezi dönüşü, sanatçılar, bu geziye katılan **Bedri Rahmi Eyüboğlu'na** göre en az dört, bazı kaynaklara göre ise üç resim getireceklerdi. Parti tarafından kurulacak bir jüri resimleri inceleyecek, seçilen resimler satın alınacak, sanatçıları ödüllendirilecekti. Resimler 1939 yılının Haziran ayına kadar Ankara ve İstanbul'da sergilenecekti.

İLK YURT GEZİSİ VE İLK SERGİ

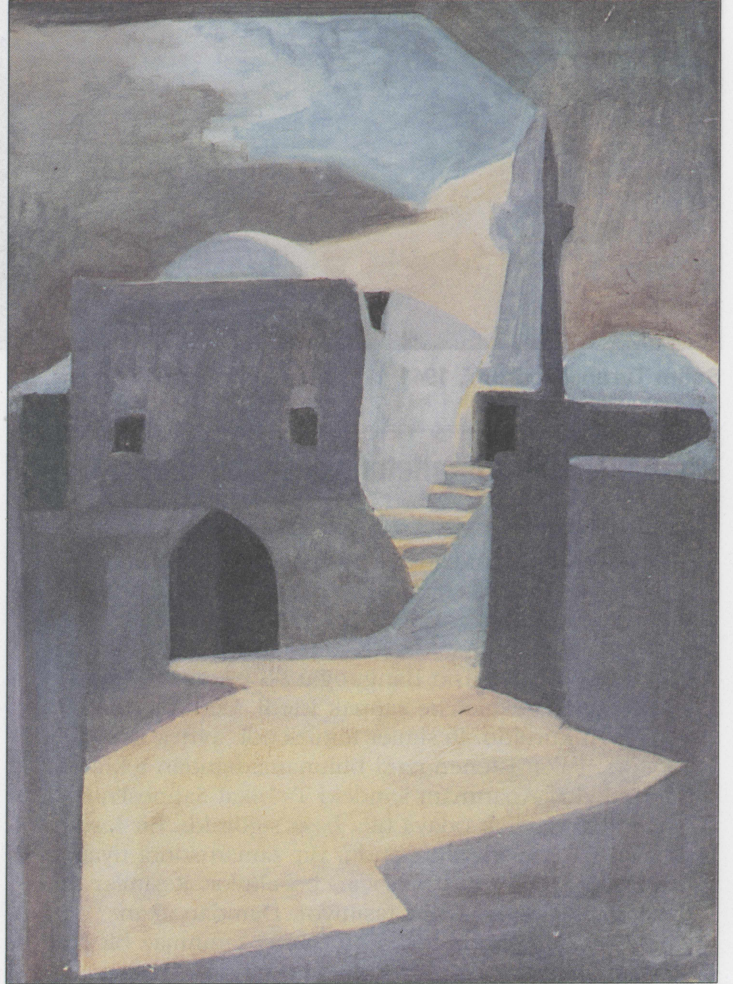
Güzel Sanatlar Akademisi ilk geziye katılacak on ressamı ve illeri belirledi. Altmış yaşındaki **Hikmet Onat**, elli iki yaşındaki **Feyhaman Duran** gibi ustaların yanı sıra **Ali Avni Çelebi**, **Bedri Rahmi Eyüboğlu**, **Cemal Tollu**, **Hamit Görele**, **Mahmut Cûda**, **Saim Özeren**, **Zeki Kocamemi** gibi dönemlerinin parlak genç ressamları, **Malik Aksel**'in ifadesiyle "askere giden acemi erler" gibi resim çantalarını sırtlayıp, Malatya'dan Edirne'ye kadar yurda dağıldılar.

Eylül ayı sonunda geriye döndüklerinde hepsinin torbası resimlerle doluydu. Üç ya da dört resim isteniyordu, ama bazıları bir açılmış pir açılmıştı. Geometrik ve inşacı üsluba en çok bağlı olan ve sıkı resimler yapan **Cemal Tollu** bir aya on dokuz resmi sığdırmıştı. Yine zorlu resamlardan **Ali Avni Çelebi** on beş resim yapmıştı. **Bedri Rahmi Eyüboğlu**, güneşte kavrulmuş ama on iki resimle dönmüştü ve çocuklar gibi şendi. Rekor **Hamit Görele**'deydi; tam yirmi resim yapmıştı. **Mahmut Cûda**'nın Trabzon'da yaptığı ve tamamlayamadan oradaki bir aileye armağan ettiği resim yıllar sonra Yurt Gezisi resimlerini araştırılırken İstanbul'da bir koleksiyonun pek göze çarpmayan bir köşesinde tersine çevrilmiş olarak ortaya çıkacaktı. Yılların peyzajcısı **Sami Yetik**, yaşına aldırmadan, on resim yapıvermişti. **Feyhaman Duran**, papyonu boynunda ve eşi **Güzin** hanım yanında Antep Tabakhane Köprüsü'nün karşısında sehbasını kurmuş, İstanbul'a on resimle dönmüştü. On ressam toplam yüz on üç resimle dönmüşlerdi.

Bedri Rahmi Eyüboğlu da Edirne'ye eşi **Eren Hanım**'la gitmiş, o sıralarda yakın arkadaş olduğu **Arif Kaptan**'ı da da-

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Edirne Muradiye'de Kahve, 1938

Halil Dikmen, 'Tillo Köyü', Siirt, 1943

vet etmişti. Üçlü, Tunca, Arda boylarında, güneşin altında az çalışmamışlardı. **Bedri Rahmi**'nin Edirne resimleri 1939'un Haziran ayında Ankara'da sergilenmişti. **Eren Eyüboğlu** ve **Arif Kaptan**'ın 'Edirne resimleri' ise aynı yıl Ekim ayında açılan Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde ortaya çıktı. **Eren Eyüboğlu'nun** resimlerini görenler, "Biz bunları daha önce de görmemiş miydik?" diye birbirlerine sormaktadırlar. Ardından o sıralarda sanat kulislerinde oldukça popüler bir

Kapanın elinde kaldılar

Ne oldular bilmiyorum. Çünkü hiç bir yerde rastlayamadım bugüne dek bu peyzajlarıma. Çok üzülürüm şayet kaybolmuşlarsa. Harita Genel Müdürlüğü'nde korunanlar müstesna diğerleri galiba kapanın elinde kalmış olacak. Kaybolan ve ziyan olanlara elden gelmiyor acımamak.

Eşref Üren

tartışma tekrar başlar: “Eren mi Bedri’yi, Bedri mi Eren’i çeki-
yor” diye. **Feyhaman Duran**’ın eşi **Güzin Hanım** da ressam-
dı; hem de İnas Sanayi-i Nefise’den yetişme. Ressam olarak
öne çıkmayı başarmıştı. Aynı zamanda kocasına çıplak poz
verecek kadar da cesurdu. Ancak Devlet Sergisi’nde onun An-
tep resimlerine rastlanmıyordu. Antep’te Feyhaman Bey harıl
harıl çalışırken Güzin Hanım hiçbir şey yapmamış mıydı. İkinci
Sergi’de yok... Üçüncü de de... Geziden sekiz yıl sonra,
1945 Devlet Sergisi’nde Güzin Hanım’ın ‘Gaziantep Kalesi’
resmine rastlanıyor. Demek ki Güzin Hanım Antep’te boş dur-
mamıştı. Ama neden sekiz sene beklemişti? Yoksa bu Feyha-
man Bey’in sahnesi diye kendisini geri mi çekmişti? Kimbilir...

Birinci Yurt Gezisi resimleri Ankara’da, ne hikmetse, ‘Birin-
ci Resim Müsabakası Sergisi’ adıyla açılmıştı. Ankara’dan son-
ra İstanbul’da da açılacaktı ama olmadı. Sergide dikkatler da-
ha çok **Eyüboğlu, Tollu, Çelebi, Kocamemi** gibi modern
resmin önde gelen isimleri üzerinde toplanmıştı. Çünkü öteki
sanatçılar, geleneksel çerçeve içinden zaten açık hava ressam-

Selim Turan, ‘Bodrum’, 1941

Sanat tarihimizin affetmeyeceği bir olay

İlkin bu resimler Ankara Atatürk Lisesi Konferans Salonu’nun bitişiğindeki odaya taşındı. Taşındı ama bu kadar resim buraya sığmayınca üst üste yığıldı. Bazıları çerçevelerinden çıkarıldı. Böylece bin müşkülütle bunlara yer bulundu. Aradan zaman geçti Halk Partisi Genel Sekreteri Tahsin Banguoğlu bu eserleri 150 bin liraya Maarif Vekaleti’ne satmak istedi. Üç kişilik bir komisyon kuruldu. Resimler temizlendi, ayrıca listesi yapıldı... Fakat istenen para bulunamadığından tekrar bunlar Evkaf Apartmanı içindeki Tatbikat Sahnesi’nin üzerindeki daracık odaya tıka basa sığdırıldı. Bir kısmı da tiyatro koridorlarına kondu. Bir zaman sonra tiyatro idaresi bu odayı (aksesuar için) boşaltıyor. Resimler bir daha Halkevi’nin çatısına taşınıyor. Damdan akan yağmur suları altında kalan bu eserler tanınmaz bir hale geliyor. Dilenci torbası gibi oradan oraya taşınması bitmiyor. Ressamlar bile bu resimlerini unutmuş görünüyorlar. Memleketin tümünü renkleri, çizgileriyle aktiren bu eserler önceleri gösterilen bütün iyi niyetlere rağmen sonradan kendi mukadderatları ile başbaşa bırakılıyor. Bu arada yağmalar devam ediyor. Sokakta bulunmuş gibi bu eserleri görenler çekip çekip alıyor. Kimse sorumlu sayılmıyor. Sanat tarihimizin affetmeyeceği bu trajik durumun hâlâ sonu gelmemiştir.

Malik Aksel

lığından hiç kopmamışlardı. Modern resmin uygulayıcıları ise uzun zamandır boğuştuıkları resmin geometrisi üzerinden baş-
larını kaldırıp doğaya ve doğal ortamı içindeki insana bakı-
yorlardı.

Sergi ilgiyle ve övgüyle karşılandı. Demek ki tutulan yol
doğruydı. CHP de kesenin ağzını açmış resimlerden kırk iki-
sini satın almıştı. Maarif Vekaleti de on yedi resim ayırmıştı. Al-
lahtan ayırmıştı, çünkü çoğu o yıllarda İstanbul’da yeni açılan
Resim ve Heykel Müzesi’ne gönderilen bu resimler, halen bu
müzedeki saklanarak günümüze kaldı. Toplam elli dokuz resim,
yani Yurt Gezisi resimlerinin yarısından fazlası devlet tarafın-
dan satın alınmıştı. Aslında adına 'satın alma' denmiş olsa da
bunun biraz ödüllendirme gibi olduğu anlaşılıyor. Çünkü satın
alınmayan resimler de sanatçılara iade edilmeyecek Parti’de
kalacaktır. **Bedri Rahmi**, bu olayı şaşkınlık içinde “resimleri-
min yarısından fazlası satıldı” diye anlatır daha sonra. Tek re-
sim satmadan kapanan sergilerden sonra bu sonuç karşısında
bu kadar sevinç gösterilmesine şaşırılmaması gerekir.

İKİNCİ YURT GEZİSİ

Cumhuriyet Halk Partisi de sonuçtan memnundu ki, kısa
bir süre sonra ikinci Yurt Gezisi’nin müjdesini verdi. Böyle-
ce beş yıl daha sürecek olan Yurt Gezileri dönemi başladı.
Gezilerin organizasyonu ve programlanması doğrudan An-
kara’da CHP Genel Sekreterliği’nin kontrolüne verildi. Hal-
kevleri işin yürütücülüğünü üstlendi. Bunlar gezilerin devlet
katında gördüğü ilginin işaretleriydi. Sonuçta, dönemin ön-
de gelen ve gelecek vaad eden kırk sekiz ressamı, o zama-
nın 64 ili ve bir ilçesinde sehpalarını kurdular. Bazıları gezi-
ye iki defa çağırıldı. Bedri Rahmi, “demek 'devlet baba' ça-
lışmamızdan memnun kaldı ki bizleri iki defa çağırdı” de-
mişti. Bu cümleyi, demek ki Eyüboğlu da birinci geziden
çok memnun kalmıştı ki ikinci davete koşarak gitti, diye an-
lamak da mümkündür. Sonuç, tek kelimeyle etkileyiciydi:
Alti yılın verimi, altı yüz yetmiş beş resimdi. Bunlar sergilen-
enlerin sayısı, bir de sergilenmeden satın alınanlar, sanatçı-
ların daha sonra çalışıp devlet ve grup sergilerinde ortaya çı-
kardıkları altmışın üzerinde resim vardı. Bazıları da kendileri-
ne kalmıştı. Bunlar da dikkate alınırsa Yurt Gezilerinin veri-
minin sekiz yüzün üzerinde olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye’de bunlar olurken dünya alev-
ler içindeydi. İkinci Dünya Savaşı ortalığı yıkıp geçiyordu.
Türkiye’de de, her ne kadar savaşın dışında kalınsa da zor
günler yaşıyordu.

DÖNEMİN MANZARASI

Daha savaş öncesinden taraflar Türkiye’yi etkilemek için
her yolu deniyordu. Almanlar, İngilizler, Sovyetler birbiriyle
rekabet halinde, birbirinden görkemli mimari ve resim sergi-
lerini Ankara’ya, İstanbul’a kadar taşımışlardı. Bir Sovyet Re-
sim Sergisi yıllarca konuşulmuştu, Alman Mimarisi sergisi de
öyle. Böylece Parti de 'sanatın toplum hayatındaki rolünü’ ol-
dukça erken farketmiş, devrimlerin hizmetinde bir sanat için
kollar sıvanmıştı.

Bunun için koşullar uygundu. Sanatçıların çoğu maddi sı-
kıntılar içindeydi. Geçim peşinde koştuktan sanatlarını da
doğru dürüst yapamıyorlardı. Daha sonra Türk resminin bel-
li başlı köşe taşlarını oluşturacak sanatçılar bir ortaokul öğret-
menliği kapabilmek için alesta bekliyorlar, yıllarca taşrada
kalmayı göze alabiliyorlardı. Sergiler çoğu kez bir resim bile
satılmadan kapanıyordu. Hepsi tek çıkış yolu olarak devletin
sanatı desteklemesini görüyordu. Ayrıca bütün enerjilerini ye-
ni kurulan Cumhuriyet için harcamaya hazır dılar. Çünkü yüz-

Ankara, Sergievi'ndeki 1.Devlet Resim ve Heykel Sergisi (1939)

yıllar boyu horlanan ve bastırılan resim sanatı Cumhuriyetle birlikte özgürlüğe kavuşmuştu. Kendileri de gelişmenin ürünüydü. Dolayısıyla sanatçıların devletle sıkı bir beraberlik içine girmeleri için maddi ve manevi koşullar hazırıldı.

GEZİLER ÖNCESİ DEVLET-RESSAM İLİŞKİSİ

Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde, 1933'de 'Birinci İnkılap Sergisi' Ankara'da açıldı. Dört yıllık bir denemeden sonra, 1936'da, devlet bu işte pes etmişti. **Burhan Belge** bunu Ulus gazetesinde çok veciz olarak şöyle açıklamıştı: "Şu var ki, biz kendisinden 'sanatkardan' daha ilk ağızda, sanatının içtimai olmasını, milli olmasını ve bu iki faktörün daha hususi bir manada kullanmasını kastederek, davaya, yani inkılabı tahsis edilmiş olmasını istedik. Bu suretle 'mevzu' hiç olmazsa artistik vasıflar kadar ehemmiyet kazanmış oldu. Ve görüldü ki, artist, teknikte zayıf olduğu gibi 'mevzu'da da anlayışsız ve heyecansızdır. Ve bu işte, bu kifayetsiz teknik dahi, çokluk, mevzu'ya feda edilmektedir. Bu böyle olunca, yani ne 'inkılab'a ne da 'sanat'a hizmet edilince, bütün bu inkılap sergileri (bir nevi fodla tevzii gibi) 'inkılap hakkındaki eserlerimizi getirdik' diye gelen birkaç artiste Cumhuriyet Bayramı yüzü suyu hürmetine bir 'diş kirası' tevzii mahiyetini almaktadır. Ki, bu gerek 'inkılab' gerekse 'sanat' bakımından bir tehlikedir". İnkılap Sergileri dönemi böylece sona erdi. Belge'nin bu söz-

Refik Saydam 3. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ni açıyor

leri açık bir gerçeği ifade etmekle birlikte, sergiler sırasında ortaya konan ve bugün de Türk resminin önemli eserleri arasında yer alan resimleri kuşkusuz kapsamamaktadır. Yetkililerin bütün ipler ellerindeyken, sanatı ve sanatkarı bu kadar teslim almışken, bu uygulamadan 'sanatı yozlaştırıyor' diye vazgeçmelerinin altı kalın olarak çizilmelidir; kuşkusuz henüz 1936 yılında ve Atatürk'ün de hayatta olduğu unutulmadan.

Devlet, sanatçının yakasını sınıksız tutmaktan ve kulağına bağarmaktan vazgeçmiştir. İlginç olan bundan sonra sanatçının devletin yakasına yapışmasıdır. Onlar devletten destek istemekten vazgeçmemişlerdi. Nihayet bir talep şekillendi ve bütün sanatçılar adına Ankara'ya iletildi: Sanatçılar 'devlet sanatçısı' olmak istiyorlardı. Bunu talep edenler, basında görünen Hitler'in modern sanata açtığı savaşı alkışlayan, onu en büyük sanatçı ilan eden faşizm yanlıları değildi. Modern ve özgür sanatı savunan, aralarında **Eyüboğlu, Tollu, Berk** gibi isimlerin de bulunduğu sanatçılardı. Hatta **Cemal Tollu**, "sanat ızdırıp ve yoksulluk içinde doğar" diyerek sanatçıların devlet desteği istemelerini eleştiren dönemin önemli ismi **Vedat Nedim Tör'e** 'tuzu kuruluşunu' da hatırlatan esaslı bir cevap verecek, **Nurullah Berk** ise bu cevabı zarif bir üslup içinde teorize edecekti. Sanatçıların Ankara önündeki elçileri ise, Akademi'nin Resim Bölümü Başkanı **Leopold Levy** idi. O ki, Fransa'da özgür bir sanat ortamında yetişmiş, hep sanatçının özgürlüğünü savunmuş, değil sanatçının eserine bir öğrenci ça-

Resimleri asacak yer mi yoktu?

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Sene 1938 içinde mevsim yaz iken, irili ufaklı bütün ressamlarımızı sevindiren bir havadis gerçek oluyordu. Her yıl ressamlarımız onar onar yurt gezilerine gönderiliyordu... Yol paralarıyla birlikte beş yüz lirayı bulan bu rakam mühim bir şey değildi ama ressamlarımızın arasında girişilmiş olan en hayırlı, en verimli alışveriş bu oldu. Dört tablo yerine ondört tablo getiren oldu. Ömründe Pendik'ten öteye adım atmamış bazı ressamlarımız bu geziler sayesinde yurdun bir ucundan girip ötekenden çıktılar... Kısacası şu son yirmi beş sene içinde ressamlarımızın görüp görecekları rahmet bu olmuştur. Peki bu tablolar ne oldu? İşte burası oldukça dokunaklı bir hikayedir. Bundan dört-beş sene evvel bu tablolara

Ankara'da bir lisenin bodrumunda rastladık. Bir ressam arkadaşla bazılarını seçecek ve gün ışığına çıkaracaktık. Bütün bu emekler, sevinçler, acılar, tasalar içinde işlenmiş olan elli ressamın yüzlerce eseri bir bodrum katına rastgele atılmıştı. Kiminin çerçevesi fırlamış, kiminin kasnağı. Kiminin beli bükülmüş, kiminin iler tutar tarafı kalmamış. Bunlar arasında büyük tamire muhtaç olmayanlardan birkaç tanesini temizledik... Toz toprak içindeki tablolar arasında kendi resimlerimi güç bela tanıyabildiğimi söylesem mübalağa sanmayın. Bunları asacak yer mi yoktu? Bunları tika basa bir bodrum katına atmakta ne mana vardır? Burasını anlayamadık gitti... Yüzlerce resim arasında en aşağı elli tanesi Avrupa galerilerinde bizi utandırmayacak kadar sağlam işlerdi.

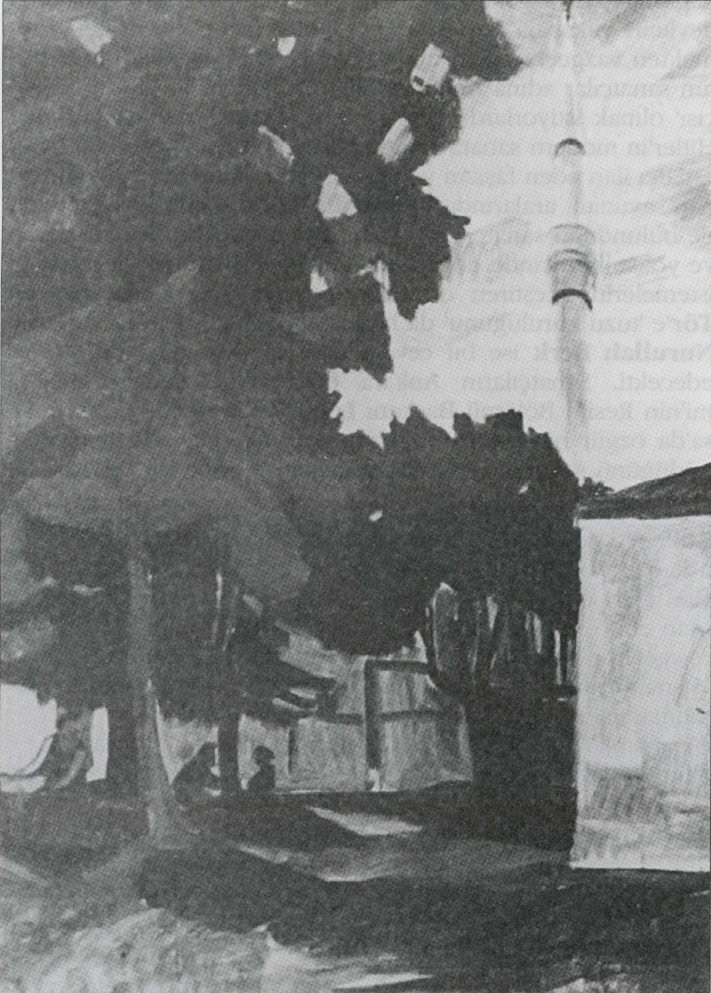
Bedri Rahmi Eyüboğlu

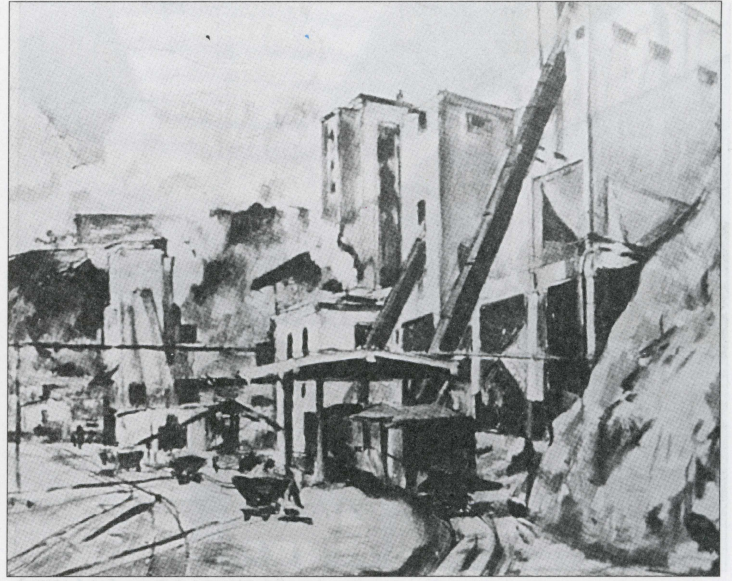
Hamit Görele, 'Palandöken Dağı', Erzurum, 1938

İşmasına karışılmasını bile 'cinayet' olarak görmüş, bu nedenle de o zamana kadar öğrencilerin tuvallerini yap-boz tahtası haline getiren Çallı kuşağı hocalarını şaşkınlığa düşürmüştü.

Aslında sanatçıların istekleri oldukça saftı. Hem devletin sanatçısı olacaklar hem de istedikleri gibi resim çalışacaklar, arada devletin istediği resimleri de yapacaklardı: "Para karşılığı sarraf Mehmet Efendi'nin resmini yapmak yerine devletin istediği bir resmi yapmayı kim yeğlemez ki?" Ancak 'İnkilap

Zeki Kocamemi, 'Rize İshakpaşa Camii', 1938

Sabiha Bozcalı, 'Zonguldak', 1938

Sergileri'nden ağız yanan, sanatçılar arasındaki gruplaşmalar ve çekişmelerden haberdar olan Ankara son derece gerçekçiydi; böyle bir uygulamayla başına gelecekleri iyi bilmekteydi. Nitekim uzun süre sessiz kaldı. Ve arkasında Yurt Gezileri bombası patladı. Bu gelişme, kendisinin anlattığına göre **Vedat Nedim Tör**'ün fikriydi. Eğer böyleyse **Cemal Tol**'ün papaları ile **Nurullah Berk**'in dersi etkili olmuş demektir. Bir de sanatçılar, "Kansu'ların rolleri unutulmamalıdır" diyorlardı. Bu gelişme dikkate alındığında, sanatçıların yazımızın başında anlattığımız sevinçleri daha iyi anlaşılabilir.

BİR DEVRİN SONU

Yurt Gezileri'nin sona erişe başlangıcı gibi görkemli oldu. 1944 yılında 675 resim, Ankara'da Sergi Evi'nde toplu olarak sergilendi. Ressamlar güneş, toz, toprak demeden altı yıl boyunca yurdu gezmiş, sıra resimlerin gezisine gelmişti. O günlerde insanlar bir yerden bir yere gitmek için kırk gün düşünürken, 675 resim kentlerde dolaştırılacak, halk bunları görecekti, kendisini bulunduğu bu resimlerle sanata, özellikle yüz yıllardır uzak tutulduğu resme ilgi duyacak ve sevecekti.

Yurdu Gezen Resimler Sergisi'nin ilkinin Konya'da açılmasına karar verilmişti. **Zeki Kocamemi**, İstanbul'dan Ankara'ya gitmiş, 'Sergi Komiseri' olarak 675 resmi toplayıp bir kamyonu yüklemiş ve Konya'da sergiyi açmıştı. Yıl 1944'dü. Sergi bir ay açık kaldı. Bu bir ay boyunca Kocamemi resim kursları da düzenlendi. Sonra bütün resimleri toplayıp Ankara'ya getirerek ilgililere teslim etti.

Bundan sonrasını **Bedri Rahmi Eyüboğlu** ve **Malik Aksel** anlatıyor. Çoğu muhtemelen yok oldu ya da edildi. Kalanların nerede olduğu bilinmiyor. Yurt Gezilerini ise uzmanların dışında bugün pek kimse hatırlamıyor. Üzerinden elli yıl bile geçmeden Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı ve sonuçları bakımından çok önemli sanat olaylarından birisi daha geçmişimizden silindi.

YURT GEZİLERİ RESİM SANATIMIZA NE KATTI?

Yurt Gezileri tam da Türk resminin dümenini eline geçirmiş modern ressamların artık atölyelerinden çıkmak istedikleri, geleneksel çevreye doğru ürkek bir hareket içinde oldukları bir dönemde ortaya çıkmış ve kelimenin tam anlamıyla bu

sanatçılara ilaç gibi gelmişti. Onlar, doğanın ve insanın karşısında yeni bir duruşla fırçalarını almışlar ve resimlerini çoşkuyla yapmışlardı. Bu durum **Bedri Rahmi** ve diğerlerinin gösterdiği sevincin gerçek nedenlerini anlamamıza yardımcı olabilir. Neden **Bedri Rahmi**'nin yıllar boyunca her arayış döneminde, hatta ölmeden önce Yurt gezileri sırasında Çorum'da gördüğü 'Han Kahvesi'ni yaptığını anlayabiliriz. Neden **Cemal Tollu**'nun yıllar boyu burçak tarlasında çalışan kadınlardan vazgeçemediğini değerlendirebiliriz. Bunlar belki kırk sekiz ressam içinde çok azınlıkta kalacak örneklerdir. Ancak unutulmamalıdır ki, bundan sonraki Türk resmi bu kuşağın eseri olmuştur. Bu kuşak, daha sonra bambaşka, artık gerçekten kişiselleşmiş denebilecek sanatlarıyla karşımıza çıkıyorlar. Bu noktada artık özgün bir Türk resminden de söz edilebilir. İşte bu dönüşümde Yurt Gezileri belirleyici bir rol oynamıştır. Hiç birisi bir daha Yurt Gezilerinde yaptığı gibi serbest resimler yapmamıştır. Ancak bu durum Yurt Gezisi resimlerinin anlamını ve değerini azaltmaz. Tam tersine onların renkliliğine, Türk resmi içindeki ayrıcalıklı yerlerine işaret eder.

Burada tartışılması gereken bir diğer nokta sanatçıların samimiyetidir. Bu sanatçıların, daha doğrusu **D Grubu** sanatçılarının, o zamana kadar, başlı başına 'Milli Resim', 'Milli Sanat' diye bir anlayışları olmamıştı. Geleneksel resme başkaldırı isteği içinde Avrupa'da gördükleri geç dönem kübizmi ve konstrüktivizmi gibi anlayışların etkisiyle doğaya ve insana uzak kalarak resmin teknik ve biçimsel sorunları içinde, daha çok atölye çalışmalarında sınırlanıp kalmışlardı. 'Acayip' şeyler çizen bu insanlar, Yurt Gezileriyle birlikte geleneksel sınırlar içinde değerlendirilecek peyzajlar, portreler yapan ressamlar olmuşlardı. Böyle bir görünüş kolaylıkla bu sanatçıların, devlet böyle istediği için geleneksel sayılabilecek resimler yaptığını düşündürüyor. Ama bu durum bu kadar kolay açıklanamaz. Böyle bir girişim sanatçılara yapılacak en büyük haksızlık olur. Öncelikle bizim modernlerimiz bize göre mo-

Turgut Zaim, 'Erciyas'a Çıkarken', 1938

Tablolar nerelerden toplandı

Yurt gezilerinde yapılan 800'ü aşkın tablodan bugün çok azının nerede olduğu biliniyor. Uzun araştırmalar sonucu hazırlanan sergide çeşitli yerlerde bulunan 87 tablo ile 35 desen yer alıyor. Ülkenin çeşitli yerlerinde bulunan bu tabloların geldikleri yerler şöyle:

Ankara Harita Genel Komutanlığı Müzesi	22
İstanbul Resim ve Heykel Müzesi	9
Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi	9
İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	2
Antalya Devlet Güzel Sanatlar Galerisi.....	1
Bolu Devlet Güzel Sanatlar Galerisi.....	3
Isparta Yalvaç Müzesi	2
Maliye Bakanlığı Koleksiyonu	1
İş Bankası Koleksiyonu	5
Merkez Bankası Koleksiyonu	2
Ziraat Bankası Koleksiyonu.....	2
İstanbul Üniversitesi.....	1
Özel Koleksiyonlar.....	25
Sanat Galerileri Koleksiyonları	4

Desenler

Muş'tan Abidin Elderoğlu desenleri	15
Yozgat'tan Eşref Üren desenleri	10
Ağrı'dan Eşref Üren desenleri	16
Konya'dan Saim Özeren desenleri	2
Hakkari'den Saim Özeren desenleri.....	5
Gümüşhane'den Cemal Tollu desenleri.....	2

dernlerdir. Yani onların Türkiye'ye getirdiği kübizm, konstrüktivizm, ekspresyonizm gibi anlayışlar Avrupa'da çoktan Akademik olmuş, yerlerini yeni öncü akımlara bırakmışlardır. Bu akımlar konusunda bizim modernlerimiz hem eskilerle ya da klasiklerle hem de resmi ifade edişlerle aynı paraleldedir. Ancak onlar bu akımları tümünden mahkum etmeden oldukça dikkatli sayılabilecek bir üslupla bunların gelip geçici olduğunu belirterek farklılıklarını vurgulamayı tercih ederler. Karşıtları onları, esas olarak biçim ve teknik arayışlar içinde boğulmakla, akademizmi reddederken tam da akademizmi uygulamakla suçlarlar. Modern sanatçılar bu tartışmalar içinde, ağız iyi laf yapanlarla birlikte eli kuvvetli kalem tutanlarla kısa sürede üstünlüğü ele geçirir, Akademi'de de etkili bir yer tutarlar.

Bugün elli dört yıl önce Yurt Gezileri gibi eşine az rastlanır bir olayı gerçekleştirmiş olmakla övünmeli miyiz? **Bedri Rahmi**'nin sorusunu tekrar hatırlayalım: "Bu resimleri asacak duvar mı yoktu?" Kuşkusuz duvar da vardı, bina da. Ancak onları asacak, tozun toprağın içinden çekip çıkaracak insan yoktu. Yurt Gezilerini şevkle alkışlayan, bütün bu eserlerin bir gün müzede toplanmasını isteyen insanlar ne olmuştu?

Bu sorunun cevabını, yeni dönemin ilk sergisi olarak 1952 yılında Akademi öğrencilerine Kore Savaşı nedeniyle 'Hama-set Sergisi' düzenlenmesinde, Yurt Gezileri'nden on bir yıl sonra düzenlenen 'Vilayet Sergileri' skandalında aramak gerekecektir.

İşte Cumhuriyet'in yokolmaya yüz tutmuş bu serüveninden bulunabilen örnekler Kasım ayı boyunca Milli Reasürans Sanat Galerisi'nde sergileniyor. ■